

Van de boomstamkano van
Nekkerspoel tot de garnalenvisser
“Crangon”

Tom Lenaerts

Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed

Inhoudstafel

- Inleiding: watererfgoed en vis
 - maritiem erfgoedonderzoek VIOE
 - varend erfgoed in Vlaanderen
 - andere kanalen
- Verband tussen vis en evoluties
 - evolutie materiaal
 - rol van het vaargebied
 - rol van de functie
- Onderzoek naar scheepsbouw
 - Voor 19de eeuw
 - 19de en 20ste eeuw
 - nu
- Kogge
 - Dringende maatregelen
 - Onderzoek
 - Conservatie
- Besluit

inleiding

- **Inleiding: watererfgoed en vis**
 - maritiem erfgoedonderzoek VIOE
 - onderzoek VIOE: walraversijde
 - varend erfgoed in Vlaanderen
 - onderzoek VIOE: decreet varend, inventarisatie

- **Ander onderzoek materiële cultuur ivm visserij: nationaal scheepvaartmuseum, visserijmuseum, thematische musea, heemkundige kringen, universiteiten (?)**

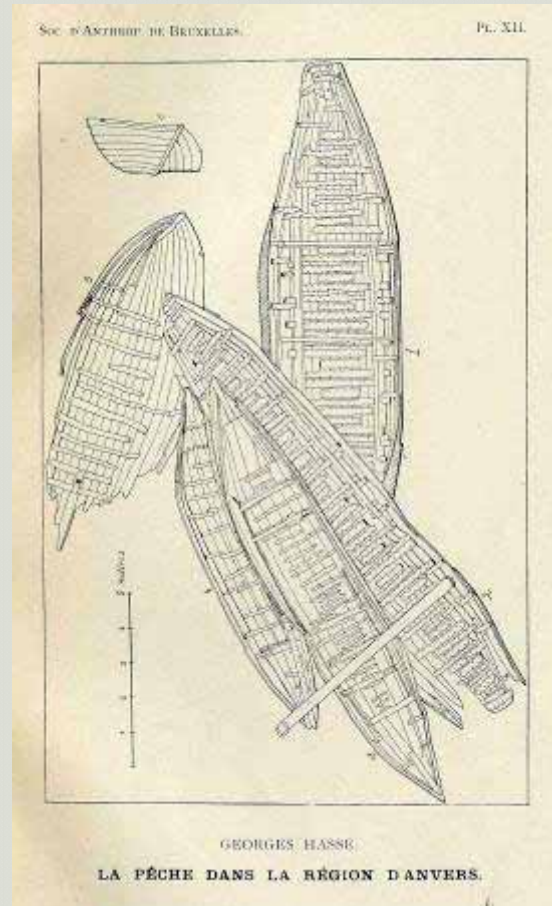
- **Verband tussen vis en evoluties**
 - evolutie materiaal, constructie, verbindingen, aandrijving
 - rol van het vaargebied
 - Rol van de functie

- **Onderzoek naar scheepsbouw**
 - Vóór 19de eeuw
 - 19de en 20ste eeuw
 - nu

testcase: schepen in de archeologie (fluviaal)

Kort overzicht van de scheepsarcheologie in Vlaanderen

- In **1884** werden bij uitbreidingswerken aan de Antwerpse haven 5 boven elkaar liggende wrakken gevonden. (Lefebvredok)

Kort overzicht van de scheepsarcheologie in Vlaanderen

- ▶ In 1934 werd bij baggerwerken nabij Appels een fragment van een schip gevonden.

Kort overzicht van de scheepsarcheologie in Vlaanderen

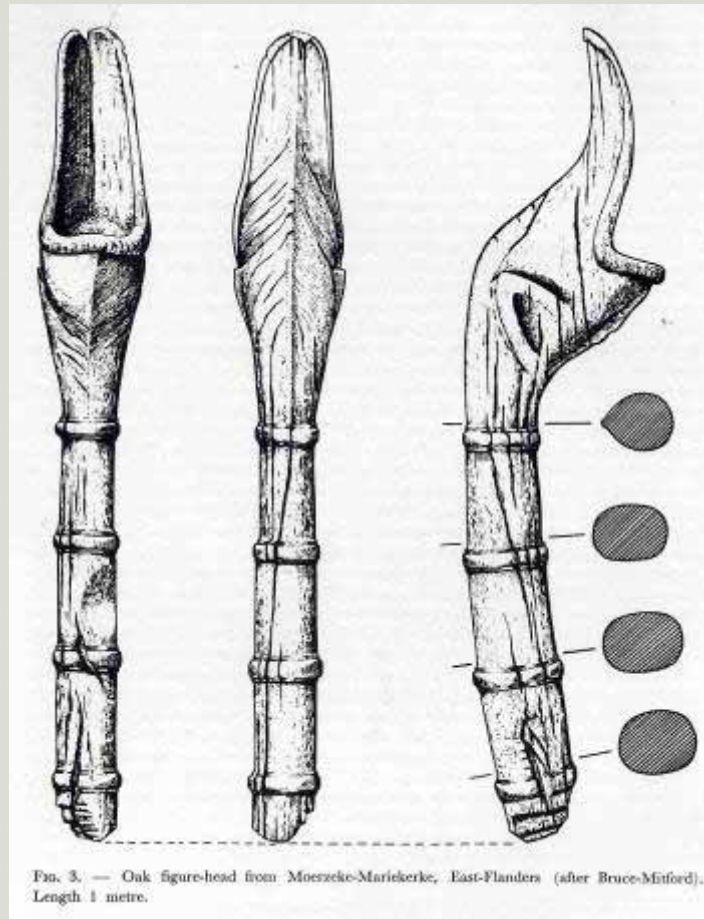

FIG. 3. — Oak figure-head from Moerzeke-Mariekerke, East-Flanders (after Bruce-Mitford). Length 1 metre.

- In **1939** werd bij baggerwerken nabij Moerzeke een fragment van een schip gevonden.

Kort overzicht van de scheepsarcheologie in Vlaanderen

- In **1951** werd bij baggerwerken nabij Zele een fragment van een schip gevonden.

Kort overzicht van de scheepsarcheologie in Vlaanderen

- De boomstamkano van de Nekkerspoel, gevonden bij kanaliseringwerken in 1904. Weldra geconserveerd en opnieuw te bezichtigen in Mechelen.

Kort overzicht van de scheepsarcheologie in Vlaanderen

- Brugge, Oudenburg, Oostende, Antwerpen, de “zee”
- Tot op heden is er geen degelijk onderzoek betreffende scheepsarcheologie in Vlaanderen. In andere landen in Europa is er al een traditie sinds het midden van de negentiende eeuw. In hoeverre legt dat onderzoek verband met de visserij

Kort overzicht van de scheepsarcheologie - het potentieel van nieuw onderzoek bijvoorbeeld zeevrachtschepen

B I J D R A G E N
TOT DE
OUDHEIDKUNDE EN GESCHIEDENIS,
INZONDERHEID VAN
ZEEUWSCH-VLAANDEREN.

Verhandelingen.

—
REGLEMENT VOOR DE SCHEEPVAART EN DE HEFFING
DER TOLLEN OP HET ZWIN,
VAN DEN JARE 1252,
ONTDEKT IN DE ARCHIVEN VAN SLUIS
EN OPENBAAR GEMAAKT DOOR
J. H. VAN DALE.

- **Onderzoek naar scheepsbouw**
 - Vóór 19de eeuw
 - 19de en 20 ste eeuw
 - nu

- **Onderzoek naar scheepsbouw**
 - Vóór 19de eeuw
 - 19de en 20ste eeuw
 - Nu

Nieuw onderzoek met nieuwe onderzoeksmethodes...

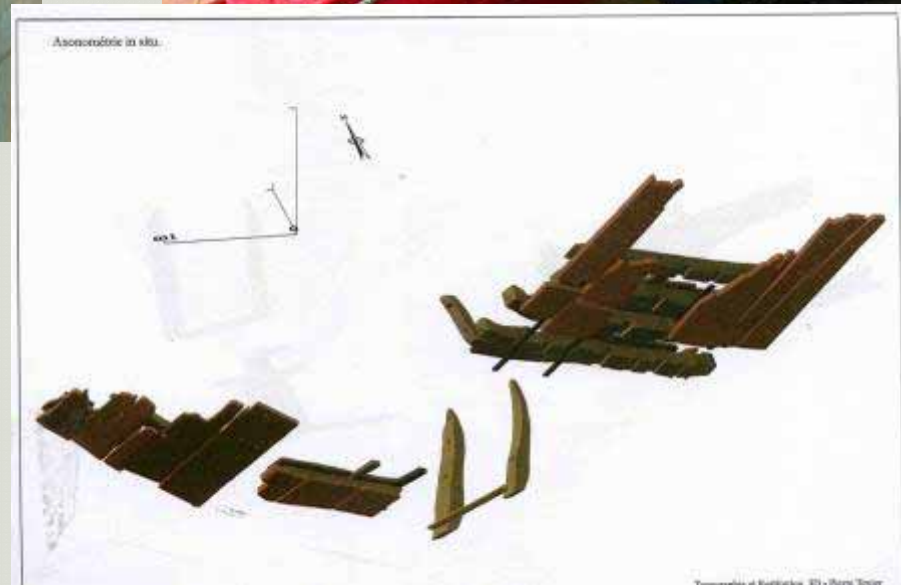
- INFORMATICA... databanken, zoekfuncties, berekeningscapaciteit, registratie
- Natuurwetenschappelijk onderzoek:
 - Dendrochronologie
 - Pollen- en zadenanalyse
 - Analyse van micro-organismen
- Breder onderzoek: context: visserij, handel (cf. tentoonstelling Raversijde)
- Experimentele archeologie: cf. Kogge van Kampen

De kogge van Doel

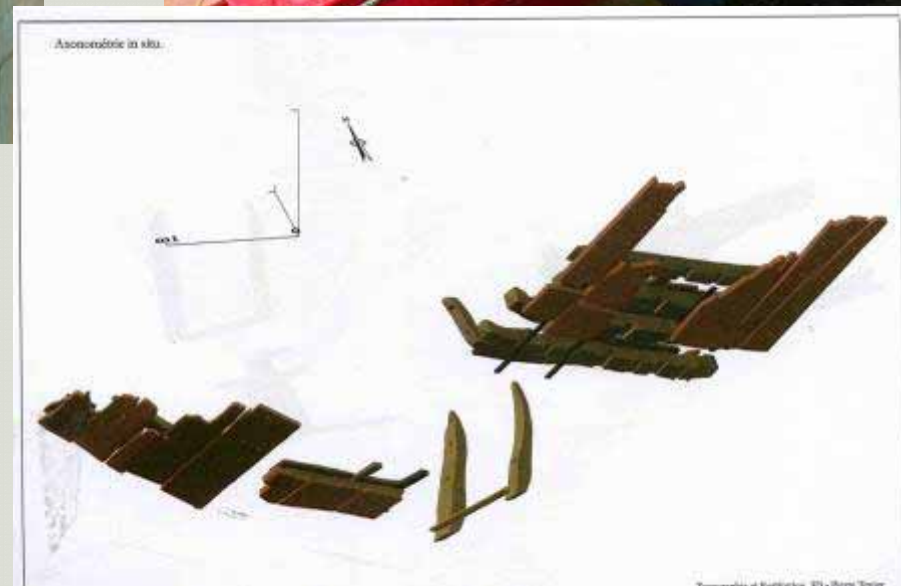

- In **2000** werd bij uitbreidingswerken aan de Antwerpse haven het wrak van een 14de eeuwse Kogge gevonden. (Deurganckdok)
- De kogge wordt onder enorme tijdsdruk ontmanteld en opgeslagen in containers in afwachting van het onderzoek
- Om allerlei redenen bleef het verdere onderzoek uit.
- In oktober **2009** geeft minister G. Bourgeois het VIOE de opdracht om het onderzoek bij hoogdringendheid uit te voeren.

Nieuwe onderzoeksmethodes... potentieel onderzoek

Nieuwe onderzoeksmethodes... potentieel onderzoek

1. Stand van zaken

- ▣ In 2000 gevonden bij uitbreidingswerken van de haven.
- ▣ Toestand 2009: ontmanteld, opgeslagen in containers en onderhevig aan verval

2. Cultuurhistorisch belang

- Werkpaard van de Hanze, beleeft zijn bloeitijd gelijktijdig met deze van de **historische steden** (de zeehavens Brugge en Antwerpen en de grootste binnenhaven Gent in de 13de-16de eeuw).
- Is een **verbindend element voor Europa**: resten van koggen aangetroffen in Denemarken, Polen, Duitsland, Engeland,...Vlaanderen.
- De kogge van Doel is een groot, goed bewaard en oud voorbeeld van dit scheepstype: komt in aanmerking om op de lijst van **topstukken** geplaatst te worden.

3. stappenplan

- ▶ Superdringende maatregelen
- ▶ Dringende maatregelen
- ▶ Studie
- ▶ Conservatie
- ▶ Museale opstelling

3.1. Superdringende maatregelen

- **Mogelijke lekken dichten, water bijvullen, verwijderen van uitgroeiende waterplanten, afdekken van de containers met zeilen ter bescherming, water analyseren met het oog op verdere sanering, voorbereidende testen en proeven uitvoeren.**
- **Waar? Op het terrein waar de containers nu staan te Kallo**
- **november - december 2009**

3.2. Dringende maatregelen (2010)

- Saneren van de containers, verzekeren van de verdere bewaring tot aan studiefase.
- De containers en hun inhoud systematisch verhuizen naar het Waterbouwkundig laboratorium te Antwerpen. 1ste stukken hout komen daar aan in januari – februari 2010. De behandeling binnen de eigen infrastructuur van de Vlaamse gemeenschap betekent een efficiëntiewinst
- Januari 2010-mei 2010

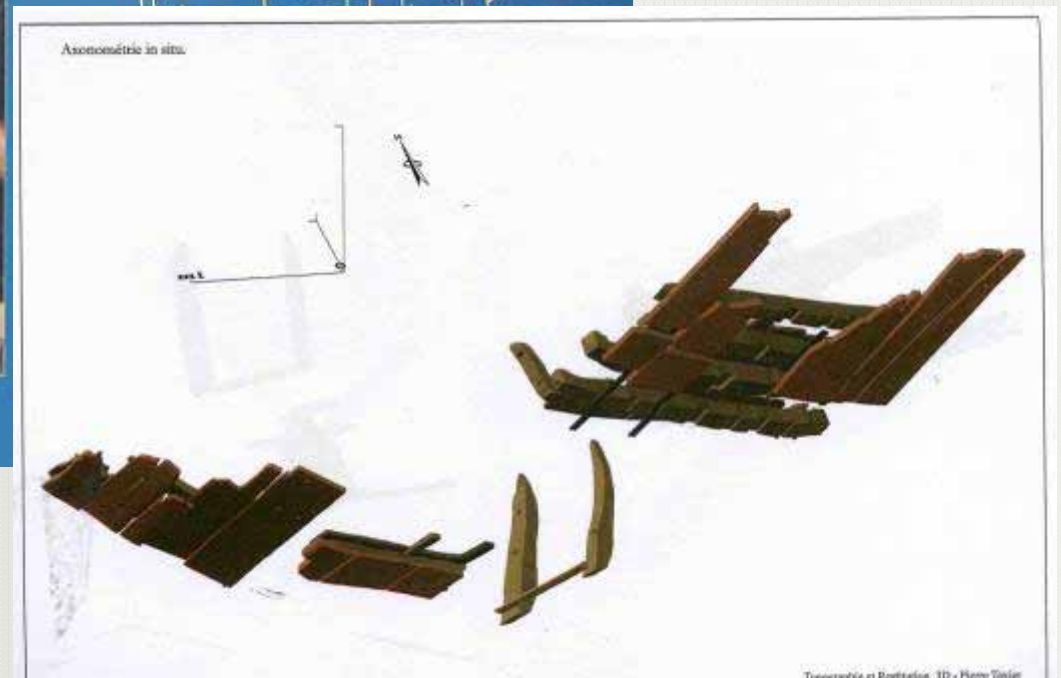
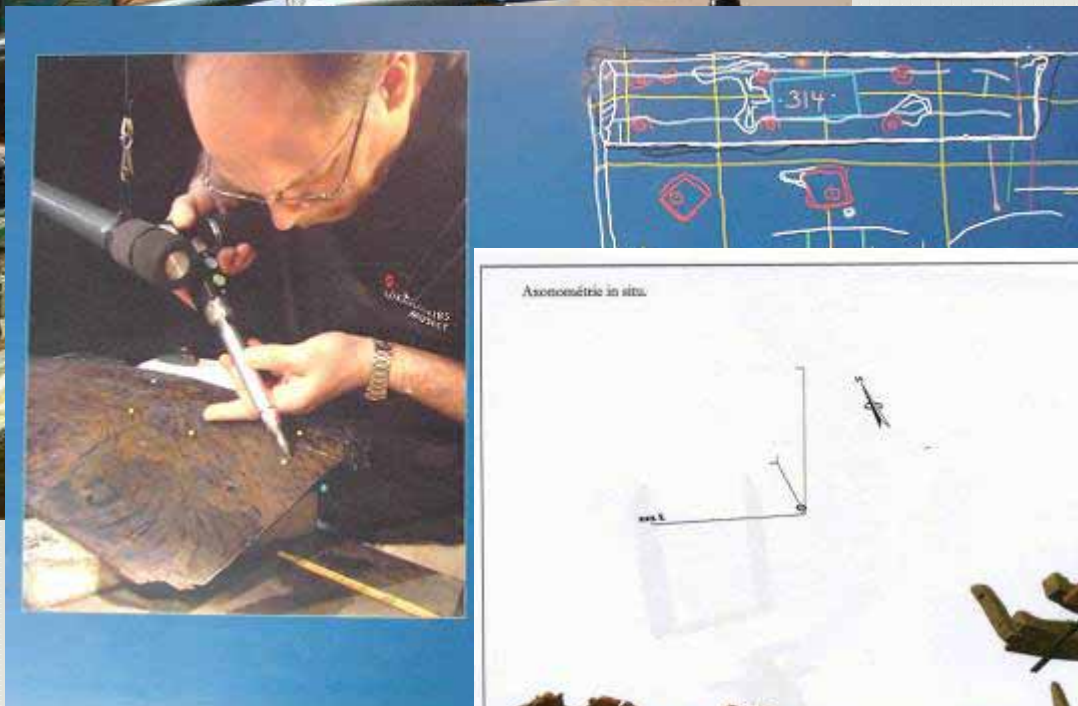

3.3. Studie

- ▶ plank per plank wordt onderzocht en computergestuurd gedocumenteerd in alle dimensies: alle details en resten registreren voor scheepsarcheologische analyse, natuurwetenschappelijk onderzoek via dendrochronologie, biologisch en chemisch onderzoek.
- ▶ Deze fase wordt uitgevoerd met gedeeltelijke inbreng van externe expertise.
- ▶ Waar? Waterbouwkundig laboratorium Antwerpen
- ▶ mei 2010-juni 2013
- ▶ Gaat gepaard met frequente ontsluiting voor het publiek met inbegrip van een doelgroepgerichte educatieve werking.

3.3. Studie

Tecnostratie et Restauración 3D - Herre Tönies

3.4. Conservatie

- Het conserveren van de onderzochte onderdelen:
- Onderzoek naar de beste conserveringsmethode, afhankelijk van de kwaliteit van het hout. Dit kan zowel door impregnatie met kunststof, door vriesdrogen of door een combinatie van deze technieken.
- VIOE/externe experts en partners. Het laboratorium van het Nationaal Museum van Denemarken werd gevraagd de analyses te verwerken.
- Waar? In een loods van het Vlaams Instituut voor de Zee te Oostende.

3.4. Conservatie

3.5. Museale opstelling

- ▣ **Museaal vervolgtraject is afhankelijk van de resultaten van de studie.**
- ▣ **Voorbeelden uit buitenland**
- ▣ **In de context van het maritieme erfgoed in Vlaanderen**
- ▣ **Ontwikkeling museaal vervolgtraject, conform de Vlaamse en internationale voorschriften.**

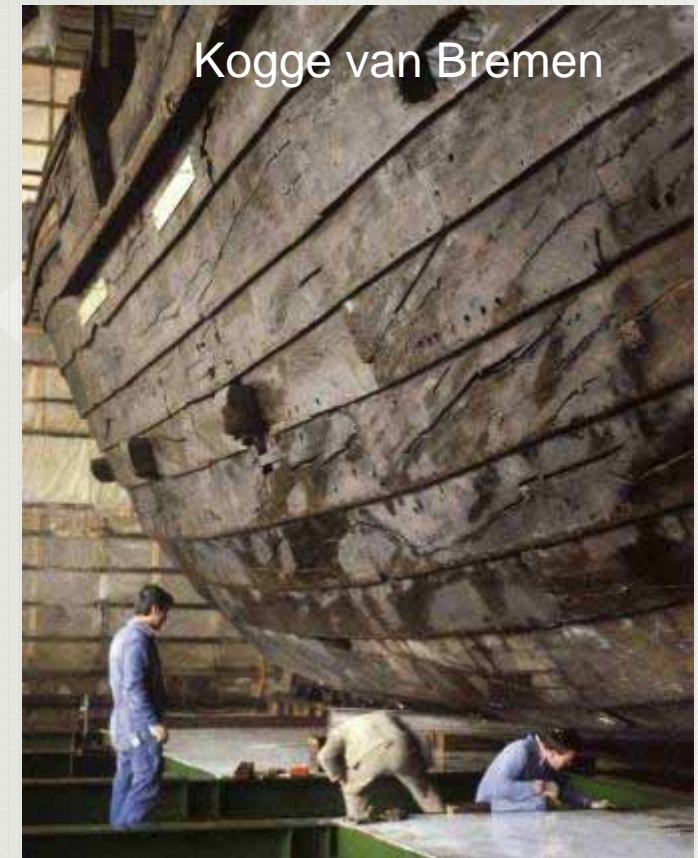
3.5. Museale opstelling

Enkele voorbeelden:

The "Mary Rose", Engeland

Kogge van Bremen

4. Organisatie

- **Projectleiding en coördinatie door het VIOE**
- **Onderzoek VIOE: scheepsarcheologisch onderzoek met inbreng van externe competentie, natuurwetenschappelijk onderzoek: dendro(chrono)logisch onderzoek (2010 – 2013), biologen en archeozoöloog (pollen, micro-organismen), technische assistenten.**
- **Conservatie VIOE: conservatiespecialisten, laboratoriumrant, technische assistenten (2010 – 2018)**
- **Ontsluiting VIOE: expert erfgoededucatie en publiekswerking (voor bezoekers en scholen), digitale registratie en visualisatie, Multimedia (2010 – 2018)**
- **Met inbreng van de nodige externe expertise op het vlak van onderzoek, conservatie en museale ontsluiting. (onder meer via een internationale adviesgroep)**
- **In samenwerking met andere diensten en instellingen zoals het Waterbouwkundig laboratorium, VLIZ, Afdeling Maritieme Toegang.**
- **Van bij de start zal de wetenschappelijke wereld en het grote publiek geregeld geïnformeerd worden.**

- **Besluit**

Onderzoek naar scheepsbouw samen met context: handel, visserij, ...?

Archeologie, historisch onderzoek versus ecologie?

Van harte dank voor de aandacht,
Namens het maritiem archeologisch team van het VIOE